

Проект HEInnovate и неговият потенциал за развитието на култура на предприемачество в системата на висшето образование в България

Христо Белоев, Велизара Пенчева, Юлиана Попова

The Project HEInnovate and its Potential for the Development of Entrepreneurial Culture in the System of Higher Education in Bulgaria: This paper presents the experience of University of Ruse from its participation in the project HEInnovate, initiated by the Organization for Economic Cooperation and Development. On the basis of the identified weaknesses in the development of entrepreneurial culture in the Bulgarian system of higher education, a strategic Action plan of the University of Ruse is presented and discussed.

Key words: .project HEInnovate, entrepreneurial culture, action plan

ВЪВЕДЕНИЕ

В последните 20-25 години системата за висше образование в България преминава през един труден процес на преустройство и промяна. Масовизацията на висшето образование доведе до увеличаване броя на студентите във висшите училища, като в същото време изведе на преден план редица предизвикателства, сред които:

- въвеждането на тристепенна система на висше образование, хармонизирана с европейските стандарти, и разграничение в квалификацията на специалистите, завършили съответна образователна степен;

- висока младежка безработица, включително и сред завършилите висше образование;

- остра необходимост от увеличаване дела на младежите до 35 години с висше образование във връзка със заложените 36 % за България в Стратегията Европа 2020;

- безплатно висше образование в някои държави /Шотландия, Дания и др.;

- засилваща се конкуренция между висшите училища в страната;

- демографска криза в страната и прогресивно намаляващ брой на кандидатите за обучение във висше училище; диспропорции на пазара на труда;

- присъствие на чуждестранни инвеститори в страната, които изискват висококвалифициран човешки ресурс;

- развитие на стопански субекти, проявяващи интерес към дейност на пазара на образователни услуги, но без възможност за развитие на собствен научно-изследователски потенциал и разчитащи главно на университетския;

- все още неизравнено с европейските мащаби ниво на финансиране на висшето образование в страната и др.

Изброените предизвикателства оказват натиск за промяна върху всички висши училища в България. Подобна ситуация се наблюдава и в цяла Европа, където се наблюдават наченки на трансформация на традиционния модел на университет с фокус върху преподаването и научната дейност в иновативно и предприемаческо висше училище, имащо за цел да насърчава иновативността и творческия дух на студентите и преподавателите, както и сътрудничеството за създаване на добавена стойност за обществото. [1]

ИЗЛОЖЕНИЕ

Концепцията за предприемаческия университет е създадена през 80-те години на 20 век, но се използва и днес като метод за изучаване на начините, по които висшите училища могат да допринесат за увеличаване благосъстоянието на обществото и неговото устойчиво развитие.

През 2014 г. Министерството на образованието и науката на Р България се включи в реализацията на проекта HEInnovate /Иновации във висшето образование/, насочен към проучване на предпоставките и перспективите за развитие на предприемачески висши училища в Българи, и привлече 5 пилотни висши училища /Технически университет-София, Лесотехнически университет-София, Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“-София, Русенски университет „Ангел Кънчев“, Икономически университет-Варна/, които преминаха през експертен одит за оценка на тяхната предприемаческа мисия.

HEInnovate е проект на Генерална дирекция „Образование и култура“ на Европейската комисия и на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие към ООН /ОИСР/, в рамките на който се осъществява независим външен критически преглед на препятствията, предизвикателствата и възможностите пред системата за висше образование. HEInnovate дава възможност за оценка на ефективността на институциите за висше образование в 7 области: 1. Лидерство и управление; 2. Организационен капацитет; 3. Преподаване и учене; 4. Пътеки за предприемачи; 5. Сътрудничество между университетите и бизнеса; 6. Интернационализация на институциите; 7. Измерване на въздействието. При неговата реализация в България проектът включваше провеждане на он-лайн анкета с преподаватели по въпросник върху посочените 7 области, в която участваха 14 държавни и 6 частни висши училища. Отделен въпросник беше попълнен от 367 студенти от 23 висши училища относно техните очаквания за бъдеща реализация и 196 студенти относно техните предприемачески намерения. Интервюта на място в посочените по-горе пет пилотни висши училища бяха проведени от екип на ОИСР. Въз основа на направеното обследване беше подготвен доклад за моментното състояние на системата за висше образование в България, който съдържа констатации и препоръки относно пътя, който трябва да бъде извървян до развитието на български предприемачески университети.

Посочените в доклада критични бележки могат да бъдат обобщени в следните посоки:

1. Отсъствие на ясно дефинирана роля на висшите училища в насърчаването на иновациите и предприемачеството – констатацията се основава на липсата на обща политическа рамка, която да обединява отделните стратегии и мерки за включване на висшите училища в икономиката на знанието.

2. Тясно разбиране на концепцията за иновативно и предприемаческо висше училище – тя се свежда главно до подкрепата на академичната общност за студентски стартиращи предприятия.

3. Маргинално участие на висшите училища в интелигентната специализация – академичната общност не е информирана относно нейните възможности и източници на финансиране.

4. Разделяне на преподавателската от научноизследователската дейност – фундаменталните научни разработки все още се осъществяват от БАН, а някои университети изпитват трудности при усвояването на институционалното финансиране за научноизследователска дейност.

5. Обменът на знания с бизнес партньорите все още не е част от базисната стратегия на висшите училища.

6. Трудности в организацията на студентските стажове и практики – провеждат се формално, без достатъчно реална връзка с обучението, честа практика е нежеланието на работодателите да приемат действителни стажанти.

7. Системни пречки пред повишаване привлекателността на висшите училища – намалява броят на новозаписаните студенти по демографски причини и предпочитание към следване в чужбина. Броят на докторските програми е висок, като съществува риск докторантурата да се превърне в източник на доход. Дейностите за насърчаване на предприемачеството не са част от

институционалната и програмните акредитации, осъществявани от НАОА. В акредитационните екипи не се включват чуждестранни специалисти и работодатели. Адаптирането на учебните програми към нуждите на местната икономика е все още неефективно. По-малко от 10 % от българските висши училища водят съвместни обучения за присъждане на взаимнопризнати или двойни дипломи, докато в Румъния 75 % от висшите училища водят такива обучения.

8. Пречки пред интензификацията на подкрепата за предприемачеството във висшите училища – насърчаването на предприемачеството все още не е станало част от стратегическите интереси на ръководствата на висшите училища. [2]

Във връзка с направените констатации в доклада се отправят препоръки както към МОН, така и към висшите училища в България. **Препоръките към МОН** включват:

1. Да създаде Национален съвет по иновациите във висшето образование.
2. Да стимулира иновациите във висшето образование чрез създаването на Фонд за иновации във висшето образование, съфинансиран от ЕСИФ.
3. Да се разработи система за лесен достъп до подкрепа за начеващ бизнес от академични предприемачи.

Препоръките към висшите училища са, както следва:

1. Да ревизират и преформулират университетските стратегически документи в светлината на новите предизвикателства.
2. Да създадат нова управленска позиция, напр. заместник-ректор, който да отговаря за иновациите и предприемачеството.
3. Да осигурят възможности за обучение на персонала и възнаграждение за качеството на свършената работа.
4. Да инвестират в създаването на координационни механизми за подкрепа на предприемачеството, които включват и студентите.
5. Да стимулират стратегическото привличане на външни участници.
6. Да изградят стратегически връзки с випускниците на университета.
7. Да укрепват съществуващите добри практики в системата за висше образование.
8. Да насърчават обучението по предприемачество като интердисциплинарен предмет.
9. Да увеличават институционалното вграждане на дейностите за научен обмен.
10. Да превърнат практическия стаж в неотменно право на всеки студент и да му осигурят подкрепа. [2]

Като едно от пилотните висши училища в проекта HEInnovate, **Русенският университет получи много добра оценка на своята предприемаческа мисия** от независимия одиторски екип. Тя се основава на съществуващите в университета добри практики, които са изцяло в духа на отправените по-горе препоръки. От 2009 г. всички факултети и филиали на университета целево работят с бизнес средите с оглед актуализирането на учебните планове и програми, усилване на практическия елемент в обучението на студентите, развитието у тях на умения и компетенции, които съответстват на потребностите на европейския пазар на труда и др. През 2011 г. в Русенския университет е разработена и приета Стратегия за работа с бизнес средите за високо качество на обучение, която е програмен документ, изцяло ориентиран към изграждането на култура на предприемчивост и предприемачески дух у студентите и преподавателите. Освен това университетът е интегрална част от създадената европейска мрежа по предприемачество РЕШИЦА, която със своите инициативи е пряк отговор на потребностите от изграждане на култура на предприемчивост.

Положителен резултат от участието на Русенския университет в проекта HEInnovate е разработването на **стратегически План за действие за развитие в посока към предприемачески университет**. Той включва набор от дейности във всяка от посочените 7 области за управление на системата за висше образование, а именно:

1. Развитие на предприемчивостта и предприемачеството като основна част от стратегията на университета.

-генериране на предприемаческа мотивация, познания и нагласи в академичната общност и служителите;

-генериране на предприемачески способности и умения;

-подкрепа за започването на бизнес start-up (новосъздадени/стартиращи фирми);

-комерсиализиране на резултатите от научните изследвания чрез трансфер на технологии и започване на нов бизнес;

-генериране на приходи за университета от spin-off дейности (spin-off - нова компания, създадена да комерсиализира знанията и уменията на университет или изследователски екип);

-засилване на сътрудничеството между университета и бизнеса.

2. Укрепване на структури в университета, отговарящи за развитието на предприемаческа култура.

-Зам.-ректор Развитие, координация и продължаващо обучение и Зам. ректор Научно и кадрово развитие отговарят за изпълнение на поставените цели по развитие на предприемаческа култура в университета;

-Зам.-декан на факултет/зам.-директор на филиал отговаря за изпълнение на програмата по предприемачество на факултета/филиала;

-Директор НИС отговаря за функциониращите в университета Център за трансфер на технологии и Център по предприемачество;

-Университетска комисия по предприемачество към Академичния съвет.

3. Превръщане на Русенския университет в движеща сила за развитие на предприемачеството в регионален и национален мащаб.

-предоставяне на материална база за външни партньори;

-участие в регионални и национални клъстери;

-подкрепа на местни стартиращи, както и на утвърдени фирми;

-активна роля в стратегическата посока на местното развитие;

-развитие на бизнес инкубатор в университета;

-развитие на Центрове за върхови постижения и за компетентност;

-развитие на Университетски научноизследователски комплекс-УНИКОМП ((Hi-Tech Park);

-развитие на студентски учебноизследователски лаборатории.

4. Развитие на организационен капацитет.

-осигуряване на условия за подкрепа от широк набор от източници за финансиране/инвестиции, включително и от външни заинтересовани страни, намаляване зависимостта от публичното финансиране;

-развитие на проектна дейност;

-развитие на обща материална база на работещите в една област колективи, създаване на общоуниверситетски лаборатории, развитие на инердисциплинарни екипи, формиране на кросспреподавателски и изследователски екипи;

-провеждане на политика за кариерно развитие на академичния състав;

-създаване на система от стимули и подкрепа на академичната общност, която развива предприемаческа дейност;

-привличане на хора извън академичните среди и випускници на университета за водене на занятия като гост-преподаватели.

5. Развитие на предприемачеството в преподаването и ученето.

- изграждане на механизми за обратна връзка с обучаваните;
- насърчаване на многообразието и иновациите в преподаването и ученето;
- вграждане на обучението по предприемачество в учебните планове и програми на студентите от всички специалности;
- провеждане на обучение, което да накара студента да мисли и реагира предприемчиво;
- използване на различни методи на преподаване: казуси, игри, симулации, обучение в реална среда и др.;
- използване на ментори като възпитатели с предприемачески опит или като специални бизнес треньори, както и възпитаници на университета в конкретна работна среда по време на студентките практики и учебните стажове;
- използване на академичното наставничество, като ефективен метод за обучение;
- провеждане на конкурси и учредяване на награди;
- създаване на клубове;
- сътрудничество, съвместна работа и ангажиране с външните заинтересовани страни;
- интегриране на резултатите от научните изследвания в обучението;
- създаване на широко ниво на осведоменост сред академичната общност (студенти и преподаватели) за важноста на изграждането на набор от предприемачески способности и умения;
- разработване на механизми за насърчаване на студентите за развитие на предприемачески нагласи, поведение и умения;
- популяризиране на обучението по предприемачество сред външните среди;
- предлагане на обучение в учебни програми, както и в курсове, които покриват диапазона от умения и компетенции, необходими за успешно стартиране на бизнес;
- предлагане на on line курсове за обучение в предприемачество;
- обучение за създаване на стартиращи предприятия;
- организиране на работа в мрежа за начинаещи предприемачи, където те да се срещат с инвеститори, финансови среди и др., за да бъдат подпомогнати дейностите им;
- подпомагане на преподаватели и студенти за намиране на частно финансиране за развитие на идеите им.

6. Външни отношения и обмен на знания.

- осигуряване на сътрудничество и партньорство с индустрията, обществото и публичния сектор (регионални и местни органиозации, микро-, малки и средни предприятия, социални предприятия, възпитаници и др.);
- развитие на партньорски отношения с външни инкубатори, бизнес паркове, научни институции;
- разработване на механизми за обмен на знания и сътрудничество с външната среда с формални (чрез учебните програми) и неформални (клубове, социални дейности и др.) средства;
- развитие на студентската и преподавателска мобилност между университета и външната среда.

7. Интернационализация.

- въвеждане на международно измерение в учебните планове и програми, като ключова част от предприемаческата стратегия на Русенския университет;
- подкрепа от страна на Русенския университет за международната мобилност на академичната общност;
- привличане на чуждестранни преподаватели и учени за съвместна работа по предприемачество;
- развитие на стратегически международни партньорства.

8. Мониторинг и оценка.

-осъществява се редовен външен мониторинг и оценка на дейността (оценка на успеха по отношение на обмен на знания, брой нови идеи, патенти, стартиращи фирми, заинтересованост на външната среда и т.н.);

-осъществяване на външен мониторинг и оценка на въздействието на подкрепа при започване на дейност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като обобщение на казаното може да се заключи, че проектът HEInnovate, в който Русенският университет се включи като едно от петте български пилотни висши училища, не само идентифицира добрите практики за развитие на предприемаческа култура, но и изпълни ролята на стимул за генериране на цялостна политика по предприемачество в университета. Подобна политика е без алтернатива в България, тъй като тя е в съответствие с посоките на развитие на висшето образование в европейски мащаб. Чрез изпреварващите действия за изграждане на предприемаческа култура и насърчаване на предприемачеството сред своите студенти и преподаватели, Русенският университет уверено върви към профила на университет на бъдещето.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Иновации във висшето образование, 2014

[2] HEInnovate Reviews. Universities, Entrepreneurship and Local Development. Promoting Innovation and Entrepreneurial Mind-Sets through Higher Education. Bulgaria 2014

За контакти:

Чл.-кор. проф. д-н Христо Белоев, Русенски университет „Ангел Кънчев“, тел. +359 82 888 240, e-mail: hbeloev@uni-ruse.bg

Проф. д-р Велизара Пенчева, Русенски университет „Ангел Кънчев“, тел. +359 82 888 465, e-mail: vpencheva@uni-ruse.bg

Проф. д-р Юлиана Попова, Русенски университет „Ангел Кънчев“, тел. +359 82 888 708, e-mail: jppopova@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.